

שאיילתה.

את הבעיה.

ומביאה הגמרא עובדא: **ההוא גברא דשאל** נרנא מחבריה **איתבר** [אדם שאל מחבירו קרדום ונשבר]

תא שמע, **דההוא גברא דשאל נרנא** מחבריה, **ואיתבר בפשיעה**.

אתא לקמיה דרב, אמר ליה: זיל שלים ליה נרנא מעליא [שלם לו קרדום שלם].

אתא לקמיה דרבא, אמר ליה, זיל, אייתי סהדי דלאו שנית ביה, ואיפטר [לך הבא עדים, שלא עשית דבר שאין רגילים לעשות בו ותפטר]. כי השתמש בקרדום במקום שמצויים עדים, ובמקום כזה חייב השומר להביא עדים על טענתו, ולא נפטר בשבועת השומרים. וכן הדין בכל טענה שטוען שומר, אם קרה דבר במקום שמצויים עדים⁽⁸⁵⁾.

ואי ליכא סהדי, ואז הוא צריך לשלם על הקרדום, **מאי**, האם הוא צריך להחזיר לו קרדום שלם⁽⁸⁶⁾, או להשיב לו את השברים ולשלם את הפחת?

ומביאה הגמרא עובדה אחרת לפשוט ממנה

אמררו ליה רב כהנא ורב אסי לרב: אדינא רבא הכי?! [וכי כך הוא באמת הדין?!] והרי שנינו במשנה [ב"ק ט ב] לגבי מזיק "כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק", והברייתא מפרשת את המשנה ואומרת: "תשלומי נזק", מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה. פירוש הדבר, שאין המזיק חייב להחזיר לניזק בהמה, אלא נותן לו את הנבילה, ומשלם את ההפרש בין מחיר הבהמה החיה למחיר הנבילה. וכיון שהדין כן במזיק, כן צריך להיות הדין בשואל.

ושתיק רב, ואין ידוע אם קבל דעתם או לא⁽⁸⁷⁾.

אחריה. (פ"א מהלכות שאילה ופקדון ה"א) וכתב המגיד משנה, שהראשונים דחו את דבריו, ואף אם מתה מחמת מלאכה שלא בזמן המלאכה — נפטר השואל.

85. כך פירשו כל הראשונים. (רש"י צ"ח ע"א ד"ה ולרמי, רמב"ם פ"א משאלה ופקדון ה"ב, רא"ש סימן ה', מרדכי סי' שע"ח בשם ר"ח, ריטב"א)

ודעתם, שטענת מתה מחמת מלאכה לא שונה מכל טענה אחרת שהשואל נפטר בה, שאם רוצה נשבע עליה, ולא צריך להביא עדים.

ובמקום שמצויים עדים לא נפטר בשבועה בכל טענה. ומקור הדין בפרק האומנים (דף פג ע"א) "דתניא: איסי בן יהודה אומר: "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" הא יש רואה יביא

ראיה ויפטר".

86. רש"י פירש, שלדעת רב צריך השואל לשלם קרדום שלם.

והתוספות חלקו עליו וכתבו, שגם לפי רב, יכול השואל לתת את השברים למשאל, כמו שיכול לתת לו כל דבר השווה ממון בתורת תשלום.

ופירשו בשם רשב"ם, שלדעת רב השברים שייכים לשואל, ואם ערכם ירד משעת השבירה עד שעת התשלום, מפסיד השואל מכך. ולדעת רב כהנא ורב אסי השברים שייכים למשאל, ואם נפחתו מפסיד המשאל, וחייב התשלום של השואל הוא רק ערך הקרדום היתר על השברים. (תוספות ד"ה זיל)

87. בכמה מקומות בש"ס מצינו, שרב כהנא ורב

ופסקינן: והלכתא כרב כהנא ורב אסי, דמהדר ליה תבריה, וממילא ליה דמי מנא [מחזיר לו השברים, ומשלים לו את דמי הקרדום] היתרים על השברים.

ומביאה הגמרא עובדה אחרת: **הוא גברא דשאל דוולא** [דלי] מחבריה. **איתבר.**

אתא לקמיה דרב פפא, אמר ליה רב פפא, כמו שאמר רבא: **אייתי סהדי דלא שנית ביה, ואיפטר.**

ומביאה הגמרא עובדה אחרת: **הוא גברא דשאל שונרא** [חתול] מחבריה, כדי שיהרוג לו את העכברים, חבור עליה עכברי וקטלוהו [התאחדו העכברים נגדו והרגו אותו].

יתיב רב אשי וקמיבעיא ליה, כי האי גוונא, מאי?

כי מתה מחמת מלאכה דמי, או לא? [רב אשי הסתפק בכגון זה, האם זה מתה מחמת מלאכה או לא?] כי אולי מה שהכניסה השואל למקום שיש הרבה עכברים, נחשב כשינוי מדרך ההשתמשות בחתול⁽⁸⁸⁾.

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא, על מעשה כזה שהיה בזמנו: גברא דנשי קטלוהו, לא דינא ולא דיינא [איש שנשים הרגו אותו,

אין מה לדון בן], ובודאי שהדרך להביא חתול לכל מקום שיש שם עכברים, ונחשב הדבר כמתה מחמת מלאכה⁽⁸⁹⁾.

איכא דאמרי [יש אומרים]:

אותו חתול לא הרגוהו העכברים, אלא **אכיל עכברי טובא וחביל ומית.** [אכל הרבה עכברים ונתחמם ומת].

יתיב רב אשי, וקא מעיין בה, כהאי גוונא, מאי, האם זה כמתה מחמת מלאכה, או שלא היה לשואל להכניס החתול למקום הזה?

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרוניא: גברא דנשי קטלוהו לא דינא ולא דיינא, דומה הדבר לאדם שמת מחמת רוב בעילות נשים, ובודאי שזה כמתה מחמת מלאכה, שאין להעלות זאת על הדעת.

ועתה הגמרא חוזרת לדין משנתנו, לדין שאילה בבעלים.

אמר רבא: האי מאן דבעי למושאל מידי מחבריה, וליפטר [מי שרוצה לשאול דבר מחבירו, ויפטר] מאחריותו על ידי רמאות⁽⁹⁰⁾, **נימא ליה** [יאמר לו] בזמן השאילה, **אשקיין מיא** [תן לי מים לשתות], **דחוי שאילה בבעלים,** מפני שהמשאל עושה

88. תוספות ד"ה כי האי.

89. משמע מהגהת הגר"א, שהיה מקום לפרש את הגמרא, שאין זה מתה מחמת מלאכה. והביא את הטור שפירש שזה מתה מחמת מלאכה.

90. המאירי כתב, שמעשה זה הוא מעשה

אסי הקשו על רב ושתיק רב.

ונחלקו בעל המאור והרמב"ן בפירוש הדבר. לדעת בעל המאור רב שתק כי לא חש לדבריהם. ולדעת הרמב"ן רב שתק מפני שלא היתה לו תשובה, אבל לא ידוע לנו אם חזר בו רב בגלל הקושיא, או שלא חזר בו על אף הקושיא, כי קבלה בידו כדבריו. (סוכה דף ז' ע"א במאור ובמלחמות)

מלאכה לשואל בזמן השאילה.

ואי פקח הוא המשאיל, ויודע שפטור בעלים תלוי בזמן השאילה, **נימא ליה** משאיל לשואל, **שאיל ברישא** והדר **אשקייד** [שאל את הדבר קודם, ואחר כך אתן לך מים] ואין זו שאלה בבעלים.

ומביאה הגמרא מימרא אחרינא דרבא:

אמר רבא: אומנים שעושים מלאכתם לכל

בני העיר, וכל מי שצריך לו, מחוייב האומן לעשות מלאכתו, כגון **מקרי דרדקי**, **שתלא**, **טבחה ואומנא**, **ספר מתא** [מלמד תינוקות, נוטע כרמים, שוחט, מקיז דם וספר של העיר] **כולהון** [כלם] השואל מהם פרה **בעידן עבדתייהו**⁽⁹¹⁾ [בזמן עבודתם], **כשאילה בבעלים דמו**, ואף שאותו אומן לא עוסק במלאכתו של השואל בלבד, אם שאל ממנו אחד מבני העיר, ובאותו זמן היה עסוק

רמאות.

91. מגמרא זו משמע, שרק בזמן העבודה – נפטר השואל, ובשעה שאין המשאיל עובד לא נפטר השואל.

הקשו תוספות: תחילת הפרק (צד ע"ב) הגמרא אומרת שהבעלים מתחילים להיות במלאכת השואל משעת אמירה, והיינו שמשעה שנשתעבד לעשות מלאכה הוא כמו במלאכתו! תרצו תוספות: באמירה לבד אין ממש. אלא שמשעה שמכין עצמו לעשות המלאכה, נחשב כעושה מלאכתו. וכוונת הגמרא "בעלים באמירה" היינו אמירה עם הכנה למלאכה. אבל אם אחרי האמירה עוסק בדבר אחר, אין נחשב עמו במלאכתו באותו זמן. (תוספות צ"ד ע"א ד"ה פרה)

והרא"ש הביא דברי תוספות הללו, והוסיף שכן כתב הראב"ד. והוסיף עוד בשם הראב"ד, שהבעידן עבדתייהו, הפירוש הוא בזמן הראוי למלאכה, ואף על פי שאין עוסק בה, לפי שאין רשאי להשמט מן המלאכה ההיא. (רא"ש סימן ו') וכתבו אחרונים בביאור דעה זו, שאם האומן הוא שכיר יום, שחייב לעבוד בזמן מסוים, כשמשאיל באותו זמן, אף שאינו עושה מלאכה בזמן ההשאלה, זו שאילה בבעלים, לפי שאין רשאי להשמט מהמלאכה.

ואם הוא קבלן, אז רק בשעה שעושה מלאכה או מכין עצמו לה, והשאיל באותה שעה – נפטר השואל. אבל בשעה שאינו עוסק, אף שמוטל עליו לגמור המלאכה, כיון שיכול להניחה למחר, אין זה שאלה בבעלים. (ערוך השלחן סימן שמ"ו ס"ק ט"ו)

ויש ראשונים שסוברים, שבאמירה לבד שקבל על עצמו לעשות מלאכה יש דין שאלה בבעלים, כיון שיש לו לעמוד בדיבורו, והחזור בו עושה עול. (נמוקי יוסף דף נד ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ואמרינן)

[וראשונים אלו מודים, שבשעות ידועות שהאומן פטור מלעשות מלאכה אין דין שאלה בבעלים. (נמוקי יוסף נ"ה ע"ב בדפי הרי"ף)]

ויש סוברים, שרק בשעה שעושה מלאכה ממש, יש דין שאילה בבעלים. (עיין הערה 7 דעת הגר"א)

ולדעתם קשה, ממה שאשה נחשבת כעושה מלאכת בעלה תמיד, אף על פי שלא עוסקת במלאכתו בפועל תמיד. (עיין הערה 67)

ותרצו: פועל שאי אפשר להכריחו לעבוד, ויכול בכל שעה להפסיק עבודתו, אין בו דין שאילה בבעלים רק כשעובד, אבל אשה שמשועבדת לבעלה ויכול להכריחה לעבוד, יש בה דין שאילה בבעלים אף שלא עובדת. (איילת

במלאכתו, נחשב כשאלה בבעלים⁽⁹²⁾.

אמרו ליה רבנן לרבא: מאחר שאתה אומר כן, **שאל לן מר** [שאל לנו רבינו], שאתה מלמד אותנו תורה כל היום. ואם אנחנו שואלים ממך פרה, אנו פטורים.

אקפיד רבא, אמר להו לתלמידיו, **לאפקועי ממונאי קא בעיתו?!** [האם אתם רוצים להפקיע את ממוני?!] אינכם צודקים! **אדרבה, אתון שאילתון לי** בזה שאתם באים ללמוד ממני, שאני מלמד אתכם גם לתועלתי, שבכך אני שומר על תלמודי⁽⁹³⁾, ואני נהנה ממכם יותר, **דאילו אנא, מצי אישתמוטי לכו ממסכתא למסכתא,** ואילו אתון, **לא מציתו לאישתמוטי** [אני יכול להתחיל מסכת אחרת כשארצה, ואתם לא].

ודחינן לרבא ואמרינן: **ולא היא!**

כי איהו, שאל להו ביומא דכלה, כשדורשים לפני הרגל בהלכות הרגל, ואז הוא לא יכול ללמד דבר אחר.

אינהו, שאילו ליה בשאר יומי שאז הוא יכול ללמד מה שהוא רוצה.

הגמרא מביאה עוד מעשה שהיה, בקשר לדין פטור בעלים.

מרימר בר חנינא אוגר כודנייתא, השכיר פרידה לאנשי "בי חוזאי".

נפק לדלויי טעונה בהדיהו [יצא להרים את המטען עמם] כשנתן להם אותה.

פשעו בה אחר כך, ומית הפרידה.

אתו לקמיה דרבא, חייבינהו לאנשי בי חוזאי לשלם הפרידה למרימר בר חנינא, כי פשעו בה.

אמרו ליה רבנן לרבא: פשיעה בבעלים היא!

שהרי בזמן ההשכרה בא לעזור להם, ואף שהם לא בקשו ממנו לעזור להם,⁽⁹⁴⁾ בכל זאת, הרי זו שמירה בבעלים.

השחר דף צו ע"ב ד"ה והנה)

92. כתב הריטב"א, שמדברי רש"י נראה שלא נאמר דין זה, רק במי ששאל פרה מהאומן, והאומן היה במלאכה שלו, אבל אם עשה האומן מלאכת חבירו מבני העיר, לא נפטר השואל משום בעליו עמו.

והקשה הריטב"א על רש"י, מה חידש רבא, אם האומן עושה מלאכת השואל בודאי שזו שמירה בבעלים.

לכן פירש הריטב"א, שרבא חידש שאף שהאומן לא עושה מלאכת השואל בזמן השאילה, אלא עושה מלאכת אחד מבני העיר, פטור השואל לפי שכל בני העיר שכרוהו בשותפות, וכשעושה מלאכת האחד נחשב

כעושה מלאכת כלם. וכן פירש הרא"ש בשם הראב"ד, ולא הביא פירוש רש"י כלל.

והבית יוסף כתב שמהרמב"ם לא משמע כפירוש הרא"ש בשם הראב"ד. (ח"מ שמ"ו ס"ק יד)

93. מאירי. וכן משמע מרש"י.

בודאי שאם אדם מבקש מחבירו שיעשה לו איזה שימוש שיבחר, הרי זה שאילה בבעלים. אבל כאן נהנה רבא עצמו ממלאכתו ולכן אם הדבר תלוי בידו להחליט במה יעסוק. אין זו שאילה בבעלים. (ועיין באילת השחר צו ע"א ד"ה ועדיין)

94. דעת הטור — והיא הדעה העיקרית

איכסוף [התבייש] רבא, והודה שטעה כדין.

לסוף איגלאי מילתא, דלמיסר טעונה הוא דנפק [בסוף התברר, שלראות את ההטענה על הבהמה הוא יצא] ולהשגיח שלא יטעינו עליה משא רב, ולצורכו עשה מה שעשה.⁽⁹⁵⁾ ואין זו שמירה בבעלים, ורבא פסק כדין.

[לעיל [צה א] נחלקו רב אחא ורבינא כדין פשיעה בבעלים. ואחד מהם מחייב בפשיעה, אף שהיא בבעלים].

ומקשינן: הניחא למאן דאמר פשיעה בבעלים פטור, משום הכי איכסוף רבא, כי היה לו לפטרם אף שפשעו.

אלא למאן דאמר חייב, אמאי איכסוף? היה לו לומר, מכיון שפשעו בה, הם חייבים אף בבעלים. וקשה לומר שאחד מהאמוראים האחרונים חלק על רבא⁽⁹⁶⁾.

ומתצינן: לא כך היה המעשה, לא מיפשע

פשעו בה, אלא איגנזבי איגנזבי מבי חוזאי, השוכרים, ומתה כדרכה בי גנב, הוי.

ואתו לקמיה דרבא, וחייבינהו כדין שוכר שחייב בגניבה, ואף שמתה כדרכה לבסוף, ועל מיתה השוכר פטור, זה לא פוטר אותם, היות שכבר נתחייבו כאשר נגנבה.

אמרו ליה רבנן לרבא: גניבה בבעלים היא! איכסוף.

לסוף, איגלאי מילתא דלמיסר טעונה הוא דנפק, ורבא פסק כדין.

מתנתין:

משנתנו עוסקת במקרים שנחלקו בעל הפרה והשומר בטענותיהם, כאשר בעל הפרה טוען, שהפרה שמתה היתה שאולה, והשוואל חייב באונסין. והשומר אומר שהפרה שמתה היתה שכורה, לפיכך הוא פטור מאונסין.

עשה, ולא לסייע השוכר. (הובא בב"י שמ"ו ס"ק ד')

יוצא מפירושו, שאף שהמשכיר מסייע במעשיו לשוכר, כיון שאין כוונתו לכך, אין זו שכירות בבעלים.

וכתב הדרישה, שכן נראה באמת, ואין נראה שבתחילה חשבו שהמעשה היה שונה ממה שהיה באמת, שבתחילה חשבו שבא להטעין ובסוף התברר שבא רק לראות. אלא שלא ידעו בתחילה מה היתה כוונתו.

עוד כתב הדרישה, שרש"י לא חולק על פירושו של ר"ח אלא שקיצר. (שם)

96. כך כתבו תוספות. (דף צה ע"א ד"ה איתמר)

בפוסקים — שיש דין בעליו עמו, גם כשהמשאיל לא השתעבד לשואל, אלא בא לעזור לו בלי התחייבות (טור שמ"ו סעיף ז') אבל המרדכי חולק (הובא בב"י שם)

והב"ח כתב שמשון הגמרא "נפק לדלויי" משמע שמדעתו יצא. (שם) ונמצא, שדין בעליו עמו שייך בין באופן שהמשאיל מתחייב לעבוד, אף שלא עובד בפועל, (עיי' הערה 91) בין באופן שעובד בשביל השואל בפועל בלי התחייבות. (קונטרסי שיעורים שיעור כ"ט קטע אחרון)

95. כתב המרדכי: פירש רבינו חננאל, למיסר טועניה — לראות שלא יכבד המשאוי על בהמתו, והגביהו לראות כמה משקלו ולהנאתו

יש במשנה כמה דוגמאות למקרים כאלה, ובכל המקרים הדין משתנה לפי טיב הטענות של בעל הפרה והשומר.

השואל (97) את הפרה בשלשה מקרים אלו:

א. שאלה חצי היום, ושכרה חצי היום, ראובן לקח פרה משמעון ליום אחד, חציו בשאילה וחציו בשכירות.

ב. שאלה ראובן היום, ושכרה למחר.

ג. לקח ראובן משמעון שתי פרות, שכר אחת ושאל אחת.

ומתה הפרה בשני המקרים הראשונים, או אחת הפרות מתה במקרה השלישי⁽⁹⁸⁾, ולא ידוע לנו מתי מתה הפרה, או איזו פרה

מתה.

הדין נקבע לפי חוזק או חולשת טענות התובע והנתבע. ויש כאן ארבעה חילוקי דינים.

א. המשאל אומר: פרה שאולה מתה במקרה השלישי, ביום שהיתה שאולה מתה במקרה השני, בשעה שהיתה שאולה מתה ב-צ במקרה הראשון. ועל השואל לשלם לי את דמיה.

וחלה [השואל] אומר: איני יודע מה היה, ושמה הפרה השכורה מתה במקרה השלישי, או בזמן השכירות מתה במקרים הראשונים⁽⁹⁹⁾, ופטור אני.

הדין הוא, שהשואל חייב לשלם. מפני

97. המשנה פותחת בלשון "השואל את הפרכה", ואחר כך מפרשת את עצמה ואומרת "שאלה חצי היום ושכרה חצי היום", או "שכר אחת ושאל אחת", דהיינו שלא היתה שאילה בלבד, אלא שאילה ושכירות.

יכלה המשנה לפתוח בלשון השוכר את הפרה, ומפני שהפרק הזה עוסק בעיקר בדיני שאילה, כתבה המשנה "השואל את הפרה". (ריטב"א)

98. מה הצורך לדבר על שלשה מקרים?

תוספות פירשו, שהצורך הוא בשביל הדין הרביעי במשנה האומר, שאם שני הצדדים טוענים טענת שמא — יחלוקו, שהוא נאמר בכל שלשת המקרים. (דברי התוספות מובאים בהערה 106)

ראשונים אחרים כתבו, שהצורך הוא בשביל הדין הראשון האומר, שאם המשאל טוען ברי והשואל טוען שמא — השואל חייב. משמיעה המשנה, שלא רק במקרים

הראשונים, שכח טענת המשאל חזקה יותר, שהרי הפרה הנידונה הוחזקה בשאילה, והספק הוא אם נגמר זמן השאילה, אנו מקבלים את טענת המשאל, אלא אף במקרה השלישי, שלא הוחזקה הפרה המתה בשאילה, ואפשר שלא היתה שאולה מעולם, בכל זאת אנו מקבלים את טענת הברי של המשאל ששאולה מתה. (רשב"א בשם הראב"ד)

וכתבה המשנה מקרה שהשאילה והשכירות היו באותו יום, ולא הסתפקה במקרה שהשאילה והשכירות היו בשני ימים, לחדש שאף על פי, שהיו השאילה והשכירות באותו יום, וטענת שמא של השואל חזקה יותר ומובנת יותר, שלא היה לו לדקדק באיזו שעה בדיוק מתה הפרה, בכל זאת הוא חייב. (ריטב"א, ועיין רשב"א)

99. בפשטות, השואל אומר שאינו יודע אם מתה הפרה ביום הראשון — יום השאילה, או ביום השני — יום השכירות.

הרמב"ן מעלה אפשרות לפרש, שאין ספק